

Handwritten signature

Om koncernregnskaber¹⁾

Af John Vibe Pedersen²⁾

1. Indledende bemærkninger.

1.1. En koncern er en finansiell sammenslutning mellem foretagender, der inden for sammenslutningen bevarer deres juridiske, men ikke deres økonomiske selvstændighed. Det karakteristiske for de enkelte selskaber i koncernen (koncernselskaberne) er således, at de trods deres juridiske selvstændighed i større eller mindre omfang ledes af en centralinstans efter fælles administrative og økonomiske synspunkter. I reglen vil det herskende selskabs ledelse være baseret på direkte eller indirekte kapitaldeltagelse (aktiebesiddelse), men principielt kan man tænke sig en koncern uden kapitaldeltagelse, f. eks. på grundlag af en overenskomst.

I det følgende betegnes det herskende selskab hovedselskabet, og de (direkte eller indirekte) beherskede selskaber kaldes biselskaber. I litteraturen vil man ofte finde betegnelserne moder- og datterselskab; disse betegnelser bør imidlertid forbeholdes de tilfælde, hvor biselskabet direkte er oprettet af hovedselskabet.

1.2. Som et første indblik i koncernregnskabernes problematik vil det være hensigtsmæssigt at sammenligne koncernen med en virksomhed med filialer. I en sådan virksomhed vil det være rigtigst at opføre filialernes enkelte aktiver og passiver i hovedvirksomhedens status for at vise virksomhedens virkelige stilling. Ligeledes må interne fortjenester elimineres. Sådanne rent interne fortjenester kan

¹⁾ Formålet med nærværende artikel er ikke at give noget nyt bidrag til koncernbalancens teori, men at formulere en oversigt over koncernbalancens og til dels også koncerndriftsregnskabets vigtigste problemer på grundlag af litteraturen om dette emne. Skønt artiklen således bygger på materiale fra en række forskellige kilder, er det ikke anset for hensigtsmæssigt at anføre kildehenvisninger ved de enkelte afsnit; en samlet litteraturliste findes bagest.

²⁾ Undervisningsassistent ved Århus Universitet, cand. oecon.

Handwritten signature

Om koncernregnskaber¹⁾

Af John Vibe Pedersen²⁾

1. Indledende bemærkninger.

1.1. En koncern er en finansiell sammenslutning mellem foretagender, der inden for sammenslutningen bevarer deres juridiske, men ikke deres økonomiske selvstændighed. Det karakteristiske for de enkelte selskaber i koncernen (koncernselskaberne) er således, at de trods deres juridiske selvstændighed i større eller mindre omfang ledes af en centralinstans efter fælles administrative og økonomiske synspunkter. I reglen vil det herskende selskabs ledelse være baseret på direkte eller indirekte kapitaldeltagelse (aktiebesiddelse), men principielt kan man tænke sig en koncern uden kapitaldeltagelse, f. eks. på grundlag af en overenskomst.

I det følgende betegnes det herskende selskab hovedselskabet, og de (direkte eller indirekte) beherskede selskaber kaldes biselskaber. I litteraturen vil man ofte finde betegnelserne moder- og datterselskab; disse betegnelser bør imidlertid forbeholdes de tilfælde, hvor biselskabet direkte er oprettet af hovedselskabet.

1.2. Som et første indblik i koncernregnskabernes problematik vil det være hensigtsmæssigt at sammenligne koncernen med en virksomhed med filialer. I en sådan virksomhed vil det være rigtigst at opføre filialernes enkelte aktiver og passiver i hovedvirksomhedens status for at vise virksomhedens virkelige stilling. Ligeledes må interne fortjenester elimineres. Sådanne rent interne fortjenester kan

¹⁾ Formålet med nærværende artikel er ikke at give noget nyt bidrag til koncernbalancens teori, men at formulere en oversigt over koncernbalancens og til dels også koncerndriftsregnskabets vigtigste problemer på grundlag af litteraturen om dette emne. Skønt artiklen således bygger på materiale fra en række forskellige kilder, er det ikke anset for hensigtsmæssigt at anføre kildehenvisninger ved de enkelte afsnit; en samlet litteraturliste findes bagest.

²⁾ Undervisningsassistent ved Århus Universitet, cand. oecón.

f. eks. opstå på varer, som filialen har liggende på lager, men som hovedvirksomheden har beregnet avance på ved levering til filialen.

Tilsvarende fremgangsmåder kan anvendes i en koncern, men da de enkelte selskaber her er juridisk selvstændige, således at kreditorerne kun kan holde sig til det enkelte selskab, og da hovedselskabet yderligere ikke altid er ene-ejer af biselskaberne, opstilles status og driftsregnskab for hvert enkelt selskab for sig, og ved siden heraf opstilles et regnskab for koncernen som helhed, det såkaldte koncernregnskab. Det er dette regnskab, vi i det følgende skal behandle.

2. Koncernbalancens indhold, formål og betydning.

2.1. En koncernbalance¹⁾ er en statusopgørelse, der er opstillet, som om der var sket en sammensmeltning (fusionering) af koncernselskaberne, og de enkelte selskabers aktiver og passiver var overført til hovedselskabet. Koncernbalancen er altså et sammendrag af selskabernes aktiver og passiver, idet de *poster, som kun har relation til selskaberne indbyrdes, elimineres.*

Koncernbalancen viser således hele koncernens samlede aktiver og passiver, derimod *ikke* interne aktiebesiddelser og kapitalandele, interne tilgodehavender og gældsposter eller interne fortjenester.

2.2 Som det vil fremgå af det følgende, kan det være et overordentlig besværligt og tidkrævende arbejde at udarbejde en koncernbalance. Såfremt de enkelte selskabers regnskaber ikke er udarbejdet efter ensartede principper, kan opgaven være umulig at gennemføre på tilfredsstillende måde, og der er da ikke andet at gøre, end at omlægge regnskaberne for de enkelte selskaber for at muliggøre udarbejdelsen

¹⁾ Betegnelsen »konsolideret balance« anvendes ofte synonymt med »koncernbalance« (på engelsk hedder således koncernbalance »Consolidated Balance«). I den tyske litteratur er der imidlertid en forskel imellem de to betegnelser, idet »konsolideret balance« dér også anvendes om en »koncernbalance«, der er opstillet for en undergruppe af virksomheder (se senere). Den tyske litteratur anvender altså betegnelsen »konsolideret balance« for enhver balance, der er opstillet efter de her angivne principper, mens koncernbalance betegner en »konsolideret balance«, som omfatter *hele* koncernen. En koncernbalance er således altid en konsolideret balance, hvorimod en konsolideret balance ikke altid er en koncernbalance. O. Sillén har visse terminologiske betænkeligheder ved at anvende betegnelserne »konsolideret balance« og »konsolidering« (= udarbejdelse af en konsolideret balance) på grund af disse betegnelser hævdivundne betydning, hvorefter konsolidering betyder: befæstelse af virksomhedens finansielle stilling, oparbejdelse af reserver etc. Normalt vil der dog næppe være fare for forveksling af de to betydninger.

af fremtidige koncernbalancer. Udarbejdelsen af koncernbalancer vil derfor ofte medføre meget besvær og store omkostninger, og det kan ikke forventes, at koncernbalancer vil blive benyttet, med mindre der er knyttet store fordele til dem.

Der er da også rent faktisk knyttet stærke interesser til koncernbalancen:

a. ledelsen må nødvendigvis have et indblik i koncernens forhold m. h. t. finansiering, soliditet, likviditet og rentabilitet m. m., som de fremtræder for koncernen som helhed. Dette indblik giver koncernbalancen sammen med koncerndriftsregnskab plus en oversigt over interne tilgodehavender og interne gevinster. Der kan nævnes en række eksempler på, at større koncerner er brudt sammen, hvor en medvirkende årsag har været, at hverken ledelse eller revision har været klar over koncernens regnskabsmæssige forhold (f. eks. Kreugerkoncernen, eller Det Transatlantiske Kompagni, hvis forhold blev fremdraget i forbindelse med Landmandsbankens sammenbrud i 1922) ¹⁾.

b. Banker og andre kreditorer vil ofte ud over selve det kreditmodtagende selskabs regnskab kræve en oversigt over koncernens samlede stilling som betingelse for at yde kreditter til et koncernselskab. Det må bemærkes, at sådanne kreditter, der jo må ydes til et enkelt selskab, og som principielt *kun* dette hæfter for, ofte vil være garanteret af de andre selskaber, således at det bliver koncernens samlede økonomiske stilling, kreditgiveren må interessere sig for. Og selv om dette ikke er tilfældet, viser erfaringen, at hvis et koncernselskab går konkurs, er de andre selskaber ofte i fare for at gå samme vej på grund af de mangfoldige finansielle forbindelser, der i reglen består imellem selskaberne.

c. Såvel aktionærer som potentielle aktiekøbere i de forskellige selskaber (specielt i hovedselskabet) vil være interesseret i koncernens samlede økonomiske stilling.

d. Skattemæssige forhold kan også spille ind, især i lande hvor skattevæsnet går med til under visse betingelser at behandle koncernen

¹⁾ Se f. eks. H. Hjernø Jeppesen: »Om Koncerner og Koncernregnskaber« i Revision og Regnskabsvæsen 1946—47, som desuden udførligt diskuterer, hvorledes mangelfuld regnskabsføring i en koncern kan bevirke, at ledelsen står uden mulighed for at kunne kontrollere sine dispositioner. H. Dinkelbach's artikel: »Das Wesen und der Aufbau der industriellen Konzernbilanz« viser i et eksempel, hvorledes der i en koncern er *særlige* muligheder for misvisende regnskabsopstilling.

som en helhed, således at hovedselskabet har lov til at fradrage biselskabers eventuelle underskud. De særlige regler i den danske statsskattelovs § 37 om visse lempelser i dobbeltbeskatningen af moder- og datterselskab kan imidlertid næppe foranledige koncernen til at opstille et specielt koncern-regnskab. Da koncernforholdene imidlertid som nævnt giver særlige muligheder for misvisende regnskabsopstilling i de enkelte selskaber, findes der her et særligt motiv til ved en kommende ændring af A/S-loven at indføre lovpligtig opstilling af koncernregnskaber.

e. Lovgivningen kræver her i landet ikke opstilling af koncernregnskaber, bortset fra hvad der følger af A/S-lovens § 42: »Årsregnskabet skal ... opgøres, således som ordentlig og forsigtig forretningsbrug tilsiger«. I forslaget af 1942 til ny A/S-lov findes der imidlertid en del regler om koncern-regnskaber (forslagets §§ 41, 43, 44, 46, 58), hvor der bl. a. forlanges, at hovedselskabet i koncernen skal afgive en koncern-opgørelse til revisorerne. Denne skal imidlertid ikke forelægges generalforsamlingen eller indsendes til A/S-registret, idet formålet kun er, at koncernens ledelse og revision skal forpligtes til at gøre sig hele koncernens stilling klar een gang om året. Aktionærer, kreditorer, myndigheder o. a. udenforstående må nøjes med de oplysninger om koncernforholdene, som skal fremgå af de enkelte selskabers regnskaber ifølge lovforslaget, deriblandt oplysninger om aktiebesiddelse, faste lån og øvrige tilgodehavender og gæld inden for koncernen, samt med at revisionens påtegning skal anføre, om regnskabet er opgjort under hensyn til selskabernes interesse i datterselskaber. Lovforslagets indhold er på dette punkt stort set overensstemmende med den svenske A/S-lov, som trådte i kraft i 1948. Begrundelsen for, at koncern-opgørelsen ikke skal offentliggøres, er, at en sådan offentliggørelse vil kunne give konkurrenter oplysninger, som koncernen har en legitim interesse i at hemmeligholde.

Lovgivningen i USA påbyder offentliggørelse af koncern-regnskaber, men i de fleste andre lande har man lempeligere regler. Om lovgivningen på dette område i de forskellige lande henvises iøvrigt til Hjerno Jeppesens artikel l. c.

3. Forudsætninger for at kunne opstille en koncernbalance.

3.1. Om et bestemt biselskab skal medtages i koncernbalancen, kan undertiden være en skønssag. Afgørelsen må for det første afhænge af, om der er en driftsbetinget, organisk sammenhæng mellem det pågældende selskab og de øvrige koncernselskaber. Hvis der ikke

er en sådan sammenhæng, vil der formelt set ganske vist ikke være noget i vejen for, at man kan medtage selskabet; men man kan derved komme til at sammendrage aktiver og forpligtelser af meget uensartet karakter, og det kan i sådanne tilfælde være mere praktisk at holde det pågældende selskab uden for koncernbalancen og i stedet redegøre for dets forhold i en beretning, der vedlægges koncernbalancen og selskabets regnskab.

For det andet må afgørelsen afhænge af, hvilken grad af finansiel og anden samhørighed, der er imellem det pågældende selskab og koncernen. Diskussionen om dette punkt har især drejet sig om, hvor stor en aktiebesiddelse, der skulle foreligge, før et biselskab bør indtages i koncernregnskabet. Det må hertil først bemærkes, at aktiebesiddelsen ikke er det eneste kriterium; selv om aktiebesiddelsen måske er ubetydelig, og beherskelsen grunder sig i andre forhold (overenskomst, forbundne bestyrelser, faste lån o. a.), kan der være grund til at medtage det pågældende selskab i koncernbalancen, hvis koncernen virkelig behersker det pågældende selskab, og der er et betydeligt økonomisk fællesskab med hensyn til f. eks. tilgodehavender og mellemregninger af væsentligt omfang. Det kan derfor ikke generelt siges, hvor stor aktiebesiddelsen i et biselskab skal være, før det bør medtages i koncernbalancen, men man kan måske i store træk antyde følgende kriterier, idet vi stadig forudsætter en driftsbetinget organisk sammenhæng:

Hvis koncernen har en aktiebesiddelse, der medfører kvalificeret majoritet, bør selskabet formentlig altid medtages i koncernbalancen; det vil ifl. A/S-lovens § 57 sige 9/10 af aktierne.

Hvis aktiebesiddelsen ligger mellem 50 og 90 %, gælder det, at jo lavere aktiebesiddelsen er, des større krav må man stille til driftsfællesskabets omfang og de øvrige finansielle mellemværenders betydning, herunder bl. a. kautionsforpligtelser og andre forhold, som medfører risikofællesskab.

Hvis aktiebesiddelsen ligger under 50 %, kan der som ovenfor omtalt alligevel være grund til at medtage selskabet, men forudsætningerne er foruden de ovennævnte naturligvis, at koncernen virkelig *behersker* biselskabet.

3.2. Også med hensyn til regnskabets organisation i de enkelte koncernselskaber kan man opstille nogle forudsætninger, som helst skal være opfyldt, for at man kan udarbejde en tilfredsstillende koncernbalance; de vigtigste er følgende:

a. fælles afslutningsdato (d. v. s. fælles regnskabsår).

Da koncernbalancen skal vise koncernens samlede stilling på et bestemt tidspunkt, må de enkelte regnskaber, som balancen bygger på, naturligvis være opgjort pr. samme dato. Og i praksis vil det sige, at selskaberne helst må have samme regnskabsår, da nogle af dem ellers skal foretage en årsafslutning to gange årligt.

Forøvrigt gælder det, at de enkelte selskaber i en koncern helst skal have samme afslutningsdato, selv om man *ikke* opstiller koncernbalance. Hvis selskaberne ikke har samme afslutningsdato, er der meget store muligheder for at tilsløre de enkelte selskabers virkelige økonomiske forhold gennem overførsler fra selskab til selskab, og revisionen kan i så fald ikke foretage en tilfredsstillende kontrol, da mellemregningerne med de andre selskaber ikke kan kontrolleres og afstemmes.

Valget af afslutningsdato kan være et problem. Der er her to modstridende hensyn, såfremt selskabernes virksomhed er præget af sæsonmæssige forhold.

På den ene side er det lettest at opgøre lagrene, hvis afslutningsdatoen vælges kort efter sæsonens afslutning, hvor lagrene er små; på den anden side giver det et helt andet billede af selskabernes forhold, hvis man vælger afslutningsdagen midt i sæsonen, hvorved navnlig selskabernes likviditetsforhold vil afspejle sig i status. Dette problem er ikke specielt for koncernselskaber; men såfremt en koncerns enkelte selskaber har forskellig sæson, bliver koncernbalancens værdi problematisk. Man må have opmærksomheden henvendt på dette forhold ved fortolkning af en koncernbalance.

b. Ensartede kontoplaner, regnskabsskemaer og regnskabstekster.

Koncernbalancen er et sammendrag af koncernselskabernes regnskaber, og kontiene i de forskellige regnskaber må derfor svare til hinanden, da det ellers ikke har megen mening at lave et sammendrag. Hvis den samme foreteelse benævnes forskelligt og opføres forskelligt i de enkelte regnskaber, bliver et sammendrag naturligvis ret værdiløst. Selskaberne må derfor anvende ensartede kontoplaner, og der må yderligere udarbejdes detaljerede konterings- og posteringsvejledninger. Af speciel betydning for koncernbalancens opstilling er det, at alle interne tilgodehavender og gældsposter fremgår særskilt af de enkelte selskabers status, og yderligere bør alle leveringer mellem selskaberne føres på særlige konti, således at opgørelsen af den interne koncernfortjeneste og den interne omsætning lettes. Ligeledes må der

være fastsat regler for, hvorledes interne leveringer og andre posteringer vedrørende interne forhold skal behandles omkring afslutningsdatoen for at undgå differencer på mellemregningskonti. (Sådanne differencer kan f. eks. opstå, hvis en intern levering posteres pr. ultimo i det koncernselskab, som leverer varerne, men pr. primo i det modtagende koncernselskab.)

Selv om der anvendes den største omhu på dette område, vil det alligevel i praksis vise sig nødvendigt at foretage en omfattende berigtigelse af uensartet bogførte poster. Det vil derfor i reglen være nødvendigt, at de enkelte selskabers regnskaber revideres af de samme revisorer, som specielt må have opmærksomheden henledt på kravet om ensartethed.

c. Ensartede vurderings- og afskrivningsprincipper.

At vurderingerne i de regnskaber, der ligger til grund for koncernbalancen skal være ensartede, er i og for sig en selvfølge. Argumentet er her det samme som for kravene om fælles afslutningsdato og ensartet regnskabsopstilling, at en sammenfatning af uensartede elementer ikke kan give noget billede af virkeligheden og derfor er nærmest værdiløst.

Som det vil fremgå af et senere afsnit om koncern-driftsregnskabet og de enkelte selskabers driftsregnskaber, beregnes der ofte fortjeneste ved levering af varer fra eet selskab inden for koncernen til et andet. I koncernbalancen er det imidlertid urimeligt at optage varerne til en højere værdi, blot fordi de er flyttet fra et koncernselskab til et andet (bortset naturligvis fra transportomkostningerne). Såfremt et koncernselskabs varelager helt eller delvis består af varer, der er leveret fra andre koncernselskaber, og som disse har beregnet avance på, er der tale om en fortjeneste, der ikke er realiseret set fra koncernens synspunkt, og ved vurderingen til koncernbalancen må disse interne fortjenester fradrages. (Som det vil fremgå af afsnittet om minoritetsinteresse, kan der dog være tilfælde, hvor dette principielle synspunkt kan drages i tvivl).

Det er imidlertid ikke blot varelagerne, der kan være anledning til at omvurdere ved opstillingen af koncernbalancen. Ofte vil også vurderingen af faste anlæg, maskiner, inventar m. v. være forskellig fra selskab til selskab. Hvis en koncern er dannet ved sammenslutning af en række tidligere økonomisk selvstændige virksomheder, vil vurderingerne i disse ofte være meget forskellige, dels på grund af forskellige afskrivningssatser, dels fordi nogle selskaber måske endog har fore-

taget nyanskaffelser over driftsregnskabet. Der bliver således let en forskel i omfanget af hemmelige reserver, som ofte vil være begrundet i skattemæssige hensyn og hensyn til dividendepolitikken. Netop på grund af disse hensyn vil det i mange tilfælde ikke være hensigtsmæssigt at foretage omvurderinger i regnskaberne for de enkelte selskaber, således som disse offentliggøres, og ved opstillingen af koncernbalancen (som vi her forudsætter *kun* er til brug for koncernens ledelse og ikke offentliggøres) må der derfor foretages en særlig omvurdering. Hvorledes denne foretages, er et problem, som må henvises til den almindelige statuslære. Det skal imidlertid bemærkes, at koncernbalancer må kunne sammenlignes år for år og kunne benyttes til konstatering af årets samlede disponible fortjeneste i koncernen. Der må derfor kræves kontinuitet i vurderings- og afskrivningsprincipper for koncernbalancen, ligesom for ethvert andet regnskab.

4. Koncernbalancens udarbejdelse.

Ved udarbejdelsen af koncernbalancen vil det i reglen være mest praktisk at opstille de enkelte selskabers status i kolonner efter hinanden, derefter følger en totalkolonne (der er fremkommet ved vandret summation), efter denne en kolonne for »reguleringer«, som i hovedsagen indeholder efterposter, der er foranlediget af kravene om ensartethed; posterne i denne kolonne fradrages i totalkolonnens poster, og vi får en »ny total«, som kan betragtes som en råbalance for koncernen, *derefter* foretages over en eliminerings-kolonne elimineringen af interne mellemværender og intern aktiebesiddelse.

4. 1. Eksempel på reguleringer¹).

I eksempel 1 er opstillet de enkelte selskabers status for en koncern, bestående af hovedselskabet A og de to biselskaber B og C. Forinden koncernbalancen kan udarbejdes, må der foretages følgende reguleringer:

1) C har umiddelbart før skæringsdagen afsendt en rimesse kr. 10.000, som først modtages hos A i det nye år.

2) A yder B en bonus på kr. 50.000, der indtægtsbøgføres hos B i indeværende år, men først udgiftsbøgføres hos A næste år. (B's tilgodehavende hos A nedskrives, og årets overskud formindskes).

3) En gennemgang af varelagrene har vist, at der heri er indregnet intern avance kr. 568.000. (Avancen forudsættes indeholdt i årets

¹) Dette eksempel er direkte overtaget fra Tage Andersens afsnit om koncernregnskaber i Håndbog i Regnskabsvæsen, red. af Palle Hansen (Kbh. 1952).

overskud, hvorfor dette må formindskes, ligesom varelagrene må nedskrives).

4) B har i det forløbne år leveret A maskiner til en pris, hvori er indeholdt en avance til B på kr. 40.000. (Anlæggenes værdi nedskrives, og årets overskud formindskes med beløbet).

5) I årets overskud er indeholdt et internt aktieudbytte, som allerede har været medregnet som en del af selskabernes overskud sidste år og derfor ikke kan medregnes igen (dette udbytte, kr. 240.000, må udgå af årets overskud og overføres til reserverne).

Eksempel 1.

	Selskab			Total	Regulering	Ny total
	A	B	C			
Aktiver (i 1000 kr.)						
Kasse, bank, giro	150	130	2	282	1)+10	292
Debitorer						
a. varedebitorer	200	400	148	748		748
b. tilgode hos A	—	50	185	235	1) ÷ 10 2) ÷ 50	175
c. tilgode hos C	—	655	—	655		655
Veksler på A	—	100	—	100		100
Varelager	340	259	667	1266	3) ÷ 568	698
Anlæg	330	350	300	980	4) ÷ 40	940
Aktier						
a. i B	875	—	735	1610		1610
b. i C	1200	—	—	1200		1200
c. i fremmede selskaber .	200	—	—	200		200
	3295	1944	2037	7276		6618
Passiver (i 1000 kr.)						
Aktiekapital						
a. moderselskab	1000	—	—	1000		1000
b. i koncerndeltageres besiddelse	—	700	400	1100		1100
c. i fremmed besiddelse .	—	—	100	100		100
Reservefonds	876	815	370	2061	5) + 240	2301
Årets overskud	444	336	82	862	2-5) ÷ 898	÷ 36
Kreditorer						
a. varekreditorer	650	93	430	1173		1173
b. gæld til B	—	—	655	655		655
c. gæld til C	175	—	—	175		175
Accepter						
a. gæld til B	100	—	—	100		100
b. gæld til andre	50	—	—	50		50
	3295	1944	2037	7276		6618

Eksempel 1 skal kun vise, hvorledes sådanne reguleringer kan udføres, og der kan naturligvis tænkes andre forhold, der kan medføre reguleringer, end de her anførte.

I de følgende eksempler er der ikke anført nogen konto for reguleringer; vi går for simpelheds skyld ud fra, at der ikke er forhold, der giver anledning til sådanne reguleringer (eller vi kan forudsætte, at disse reguleringer er foretaget i de enkelte selskabers regnskaber, inden de er opført på skemaet. Dette vil forøvrigt ofte være mere hensigtsmæssigt end den i eksemplet viste fremgangsmåde. F. eks. vil det i så fald fremgå, hvorledes de foretagne nedskrivninger på varelagrene fordeler sig på de enkelte selskaber).

Ligeledes vil der i det følgende ikke blive anført nogen totalkolonne, da eksemplerne er valgt så enkle, at den vandrette summation af kolonnerne for de enkelte selskaber og fradrag af elimineringskolonnen kan foregå direkte.

4. 2. I dette afsnit vises, hvorledes koncernbalancen udarbejdes under visse forenkende forudsætninger¹⁾, nemlig

1) Der er ingen interne fortjenester eller andre forhold, som giver anledning til reguleringer.

2) Hovedselskabet ejer alle aktier i biselskaberne.

A. Hvis hovedselskabet i sin status har bogført aktierne i biselskaber til præcis disse regnskabsmæssige værdi²⁾, opstår der ingen særlige vanskeligheder. Eksempel 2 viser, hvorledes en koncernbalance udarbejdes under disse forudsætninger.

B. Hvis imidlertid hovedselskabet i sin status har opført biselskabets aktier til en værdi, der er *mindre* end den regnskabsmæssige værdi, vil der være forskellige muligheder:

Iste mulighed.

Den bogførte værdi (i hovedselskabets status) indebærer en skjult reserve. Eksempel 3 belyser dette tilfælde (flere af posteringerne er slået sammen i dette eksempel).

I eksempel 3 er aktierne i biselskabet bogført til nominel værdi kr. 200.000 i hovedselskabets status, mens deres regnskabsmæssige værdi er kr. 230.000. Differencen, kr. 30.000, forøger i dette tilfælde koncer-

¹⁾ Taleeksemplerne i dette og det følgende afsnit hidrører fra afsnittet »Koncernbalanser — En elementär handledning« i O. Sillén: Studier i Svensk Företagsekonomi, Stockholm 1946.

²⁾ Ved den regnskabsmæssige værdi (også kaldet den »matematiske« eller indre værdi) af aktierne i biselskabet forstås summen af biselskabets aktiekapital, reserver, gevinst (-: tab). Tilsvarende kan man definere den regnskabsmæssige (»matematiske«) kurs for en aktie på 100 kr. som:

$$\text{Regnskabsmæssig kurs} = \frac{\text{Regnskabsmæssig værdi}}{\text{Nominel aktiekapital}} \cdot 100$$

nens »reserver og gevinst« til kr. 280.000. Den skjulte reserve kommer altså frem i koncernstatus.

Eksempel 2.

	Hovedselskab X	Bi-selskab A	Eliminering	Koncernbalance
Aktiver (i 1000 kr.)				
Faste anlæg.....	500	—		500
Maskiner og inventar.....	300	50		350
Varelager.....	400	180		580
Tilgodehavende i biselskab A.....	250	—	1) 250	—
Varetilgodehavende.....	300	240		540
Bank og kasse.....	50	5		55
Aktier i biselskab A, nominelt 200.....	190	—	2) 190	—
Aktier i andre selskaber.....	10	—	2) 10	10
Underskud.....	—	20	2) 20	—
	2000	495	460	2035
Passiver (i 1000 kr.)				
Aktiekapital.....	1200	200	2) 200	1200
Reservefond.....	110	10	2) 10	110
Gevinst.....	130	—		130
Lån.....	350	—		350
Skyld til hovedselskab X.....	—	250	1) 250	—
Varegæld.....	210	35		245
	2000	495	460	2035

Eksempel 3.

	Hovedselskab X	Bi-selskab A	Eliminering	Koncernbalance
Aktiver (i 1000 kr.)				
Diverse aktiver.....	1560	515	—	2075
Fordringer inden for koncernen.....	250	—	1) 250	—
Aktier i biselskab A, nominelt 200, kurs 100.....	200	—	2) 200	—
	2010	515	450	2075
Passiver (i 1000 kr.)				
Skyld til koncernfremmede.....	560	35	—	595
Skyld inden for koncernen.....	—	250	1) 250	—
Aktiekapital.....	1200	200	2) 200	1200
Reserver.....	200	20	—	220
Gevinst.....	50	10	—	60
	2010	515	450	2075

2den mulighed.

Den bogførte værdi i hovedselskabets status kan være mindre end den regnskabsmæssige værdi, fordi biselskabet har overvurderet sine

aktiver eller undervurderet sine passiver. Den regnskabsmæssige (matematiske) værdi svarer altså ikke til, hvad koncernen anser for en rigtig vurdering.

Korrektionen i koncernstatus kan i dette tilfælde foretages på 2 måder:

Enten skal aktiverne i A's status nedskrives (eller skylden opskrives) over elimineringskontoen med ialt kr. 30.000. (Koncernens reserver + gevinst bliver altså kr. 250.000).

Eller man kan på aktivsiden opføre en good-will på kr. ÷ 30.000 (negativ good-will). Denne sidste metode benyttes imidlertid som regel kun, hvis der i forvejen i koncernstatus findes en positiv good-will-post, som kan nedskrives med de 30.000 kr. (Hvorledes en sådan positiv good-will kan opstå, vil fremgå af det følgende). Betegnelsen good-will er i dette tilfælde ret uheldig, og betegnelsen »(negativ) hemmelig reserve i den bogførte værdi af aktier i biselskab« vil være at foretrække.

C. Hvis hovedselskabet i sin status har opført aktierne i biselskabet til en værdi, der er *større* end den regnskabsmæssige værdi, er der ligeledes forskellige muligheder.

1ste mulighed.

Hvis differencen skyldes, at aktierne principielt altid bogføres f. eks. til pari i hovedselskabets bøger, selv om biselskabet har lidt tab, bør differencen fradrages i koncernens reserver. I eksempel 4 er biselskabet C et eksempel på dette.

Eksempel 4.

	Hovedselskab	Bi-selskab B	Bi-selskab C	Eliminering	Koncernbalance
Aktiver (i 1000 kr.)					
Diverse aktiver.....	1560	450	410	—	2420
Fordringer inden for konc. .	250	50	—	1) 300	—
Aktier i biselskab B.....	300	—	—	2) 300	—
Aktier i biselskab C.....	200	—	—	3) 200	—
Good-will (i B).....	—	—	—	2) ÷ 60	60
	2310	500	410	740	2480
Passiver (i 1000 kr.)					
Gæld					
til koncernfremmede.....	510	160	60	—	730
inden for koncernen.....	—	100	200	1) 300	—
Aktiekapital.....	1500	200	200	2) 240	1500
Reserver og gevinst.....	300	40	÷ 50	3) 150	250
				3) 50	
	2310	500	410	740	2480

2den mulighed.

Hvis differencen skyldes, at aktierne er erhvervet til overkurs (fordi hovedselskabet ved anskaffelsen anså helhedsværdien af biselskabet for større end den regnskabsmæssige værdi), er der tale om en ægte good-will, og differencen opføres som aktiv på koncernstatus og betegnes som good-will. I eksempel 4 er biselskabet B et eksempel på dette.

I dette eksempel er forskellen mellem den bogførte værdi af B's aktier i hovedselskabets status (kr. 300.000) og den regnskabsmæssige værdi af disse aktier (kr. 200.000 + 40.000), nemlig kr. 60.000, opført som positiv koncerngood-will (se elimineringsposterne, som er mærket 2)).

Forskellen mellem den bogførte værdi af C's aktier i hovedselskabets status (kr. 200.000) og disses regnskabsmæssige værdi (kr. 150.000), nemlig kr. 50.000, er fradraget i koncernens reserver + gevinst (se posterne mærket 3)).

4.3. Minoritetsinteresser.

Hvis vi ophæver forudsætningen om, at hovedselskabet ejer alle aktier i biselskaberne, og i stedet forudsætter, at udenforstående (koncernfremmede) ejer en vis del af aktierne i et eller flere biselskaber, kan man principielt opstille koncernbalancen efter to forskellige metoder: Netto-metoden og Brutto-metoden.

Netto-metoden. Hvis hovedselskabet f. eks. ejer 70 % af aktierne i et biselskab, indregnes ifølge denne metode 70 % af biselskabets enkelte aktiver og passiver i koncernbalancen. *Denne metode bør utvivlsomt forkastes*, da den ikke giver et fuldstændigt billede af koncernens forhold. Det vil end ikke af koncernbalancen fremgå, at der findes udenforstående aktieejere, endside hvor stor en del af aktiekapitalen disse ejer. Man benytter derfor overalt:

Brutto-metoden. Når koncernbalancen opstilles efter denne metode, indgår biselskabernes aktiver og gældsposter med deres fulde beløb, og de udenforstående aktionærers andel i biselskabets kapital må i så fald betragtes som en slags »gæld« fra koncernen til denne aktieminoritet. I reglen betegnes minoritetens andel i kapitalen som »minoritetsinteresse«.

I koncernbalancen opføres en særlig post i passivside som minoritetsinteresse = værdien af de aktier, der befinder sig på koncernfremmedes hænder. Denne post bør formentlig opføres med et beløb svarende til aktiernes regnskabsmæssige værdi og opdeles på »aktiekapital & reserver« og »gevinst«.

I eksempel 5 vises, hvorledes en koncernbalance opstilles, når der findes minoritetsinteresser.

I dette eksempel ejer hovedselskabet 80 % af aktierne i biselskab X og 90 % af aktierne i biselskab Y.

Den regnskabsmæssige værdi af aktierne i X	= kr. 240.000
Den regnskabsmæssige værdi af aktierne i Y	= kr. 130.000
Koncernens beholdning af aktier i X skulle efter regnskabsmæssig værdi opføres til 80 % af kr. 240.000...	= kr. 192.000
og da de står opført til.....	kr. 240.000
må forskellen	kr. 48.000
opføres som good-will.	

Eksempel 5.

	Hoved-selskab	Bi-selskab X	Bi-selskab Y	Elimine-ring	Koncern-balance
Aktiver (i 1000 kr.)					
Diverse aktiver.....	1500	450	300	—	2250
Tilgodehavender inden for koncernen.....	250	50	—	1) 300	—
Aktier i X, 80%, nominelt 200, kurs 150.....	240	—	—	2) 240	—
Aktier i Y, 90%, nominelt 100, kurs 100.....	90	—	—	3) 90	—
Good-will X.....	—	—	—	2) ÷ 48	21
Good-will Y.....	—	—	—	3) 27	—
	2080	500	300	609	2271
Passiver (i 1000 kr.)					
Gæld					
til koncernfremmede.....	280	60	70	—	410
inden for koncernen.....	—	200	100	1) 300	—
Aktiekapital.....	1500	200	100	2) 192	1500
				3) 117	
Reserver.....	200	30	20		200
Gevinst.....	100	10	10		100
Minoritetsinteresse i X:					
Aktiekapital & reserver ..	—	—	—		46}48
Gevinst.....	—	—	—		2}
Minoritetsinteresse i Y:					
Aktiekapital & reserver ..	—	—	—		12}13
Gevinst.....	—	—	—		1}
	2080	500	300	609	2271

Koncernens beholdning af aktier i Y skulle efter regnskabsmæssig værdi opføres til 90 % af 130.000.....	= kr. 117.000
disse står opført til	kr. 90.000
forskellen	kr. 27.000

kan *enten* opføres mellem koncernens reserver eller som i eksemplet *fradrages* i good-will-posten (når koncernen i dette tilfælde foretrækker at fradrage beløbet i good-will-posten, må man formode, at den lave vurdering af aktierne i Y skyldes forventninger om afsætningsvanskeligheder for Y eller lign. Såfremt den lave vurdering indeholdt en skjult reserve, ville det have været rigtigere at opføre den på koncernbalancens passivside som del af reserverne).

Minoritetsinteressen i X = 20 % af regnskabsmæssig værdi kr. 48.000
 Minoritetsinteressen i Y = 10 % af regnskabsmæssig værdi kr. 13.000

Minoritetsinteresserne udligner sammen med elimineringsposterne 2) og 3) posterne »aktiekapital«, »reserver« og »gevinst« i X's og Y's regnskaber.

Det har været hævdet (se f. eks. Palle Hansens afsnit om koncernbalancer i Hages Håndbog, 6. udg., bind 1 p. 282 ff. og tilsvarende Dinkelbach l. c.), at hvis den regnskabsmæssige værdi af aktierne er under pari, bør minoritetsinteressen alligevel opføres til pari »ud fra den betragtning, at koncernen må bære denne regnskabsmæssige difference«. Dette kan i hvert fald ikke være rigtigt generelt. Men hvis koncernen har benyttet sin majoritet til at give andre koncernselskaber fordele på minoritetsselskabets bekostning, kan det blive et spørgsmål, om selskabets interesser ligefrem misrøgtes, så der derved påføres minoritetsinteressen tab. De juridiske problemer i denne forbindelse er næppe klarlagt her i landet, men vil sikkert i praksis kunne vise sig overordentlig vanskelige.

Også i andre spørgsmål er der tvivl om, hvorledes minoritetsinteressen skal behandles i regnskabet. Hvis selskabet således med fortjeneste har videresolgt varer til andre koncernselskaber, vil denne interne fortjeneste ved sammenarbejdningen blive elimineret (for så vidt denne fortjeneste ikke er realiseret ved senere salg ud af koncernen), og selskabets driftsresultat og reserver formindskes herved. Det er tvivlsomt, om man i et sådant tilfælde bør formindske minoritetens andel i reserverne og gevinsten. Nogle forfattere mener, at man i koncernbalancen kun bør eliminere en procentdel af internegevinsten, svarende til koncernens procentvise aktiebesiddelse, og betragte den procentdel, som svarer til minoritetsinteressen, som realiseret gevinst. Sillén hævder dog, at det i svensk praksis er det almindeligste, at man i sådanne tilfælde betragter hele beløbet som internegevinst og altså eliminerer uden hensyn til minoriteten — bl. a. fordi det er det enkleste og bedst svarer til kravene om forsigtig opgørelse af koncern-

gevinsten. En metode, som formentlig kan anbefales, er følgende: Alle interne fortjenester elimineres; derefter beregnes minoritetens andel i den ikke-realiserede (og altså eliminerede) gevinst, og denne anføres i en fodnote til koncernregnskabet.

4. 4. Koncernbalancer for koncerner af højere orden.

Vi har hidtil kun behandlet koncerner af første orden, d. v. s. koncerner, hvor hovedselskabet behersker biselskaberne gennem direkte aktiebesiddelse. Der findes imidlertid også koncerner af højere orden, hvorved forstås, at nogle af biselskaberne beherskes ved indirekte aktiebesiddelse.

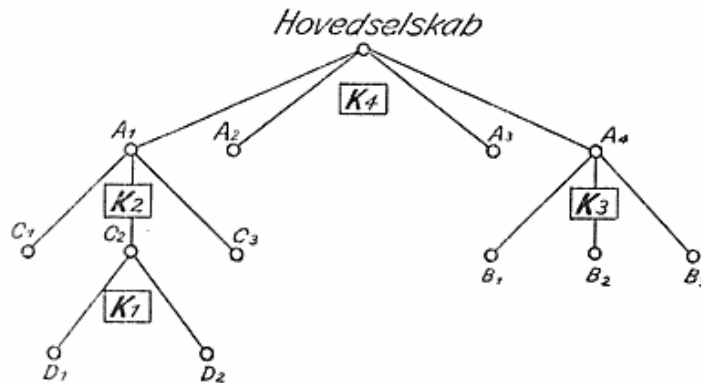
For eksempel kan en koncern være opbygget på følgende måde:

Hovedselskabet behersker gennem direkte aktiebesiddelse selskaberne A_1, A_2, A_3 og A_4 .

Selskabet A_4 behersker selskaberne B_1, B_2, B_3 .

Selskabet A_1 behersker selskaberne C_1, C_2 og C_3 ,
og selskabet C_2 behersker selskaberne D_1 og D_2 .

Opbygningen fremgår af følgende skema:

I en sådan koncern af højere orden sker opstillingen af koncernbalancen trinvis fra neden¹⁾.

Først opstilles en under-koncernbalance for »underkoncernen« K_1 , som omfatter selskaberne C_2, D_1 og D_2 . Dernæst opstilles en under-koncernbalance for underkoncernen K_2 , som omfatter selskaberne A_1, C_1, C_3 og under-koncernen K_1 .

¹⁾ Det er i sådanne tilfælde, at man i tysk litteratur skelner mellem Konsolideret balance og Koncernbalance. En konsolideret balance kan f. eks. omfatte selskaberne C_2, D_1 og D_2 , mens Koncernbalance er den endelige konsoliderede balance for *alle* koncernselskaberne.

Desuden opstilles en under-koncernbalance, som omfatter under-koncernen K_3 (selskaberne A_4 , B_1 , B_2 og B_3).

Endelig opstilles til sidst selve koncernbalancen, som fremgår ved en sammenarbejdning (konsolidering) af balancerne for hovedselskabet og for under-koncernerne K_2 og K_3 samt for selskaberne A_2 og A_3 .

På hvert af disse 4 trin sker en eliminering af interne tilgodehavender, intern aktiebesiddelse etc. analogt med de tidligere eksempler på koncernbalancer.

Man kan imidlertid opstille under-koncernbalancer efter et andet kriterium, f. eks. således at man opstiller en under-koncernbalance for koncernens produktionsselskaber, en anden for handelsselskaberne etc. Dette er i en koncern af første orden naturligvis særdeles vel gennemførligt. Men såfremt der er tale om en koncern af højere orden, og koncernens organisatoriske opbygning ikke svarer til opdelingen i produktions- og handelsselskaber etc. (f. eks. således at alle produktionsselskaber beherskes gennem eet selskab, og alle handelsselskaber gennem et andet), bliver opstillingen af under-koncernbalancer vanskelig. Lad os for eksempel tænke os, at man ønsker en under-koncernbalance for følgende virksomheder (se skemaet side 00): D_1 , B_2 , A_1 og C_3 , samt en anden under-koncernbalance for alle de øvrige virksomheder i koncernen. Sådanne under-koncernbalancer *kan* opstilles, og de kan i visse tilfælde have interesse.

Sillén viser i et eksempel (Studier i Svensk Företagsekonomi, p. 188 ff.), hvorledes man opstiller en koncernbalance af 2den orden direkte, uden først at opstille under-koncernbalance, men normalt må det tilrådes at benytte opdeling i under-koncerner efter den organisatoriske opbygning.

4. 5. Gensidig aktiebesiddelse.

For fuldstændighedens skyld skal nævnes, at vi hidtil er gået ud fra den forenklende forudsætning, at der kun er tale om en ensidig kapitalbesiddelse. Gensidig kapitalbesiddelse kan imidlertid også forekomme, f. eks. således at hovedselskabet A ejer 90 % af aktierne i biselskabet B, medens B ejer 10 % af aktierne i A. Dette volder ingen særlige vanskeligheder. I koncernstatus opføres 90 % af hovedselskabets aktiekapital, idet *al* intern aktiebesiddelse elimineres, og koncernbalancen udarbejdes på normal måde.

4. 6. Den kontomæssige opstilling af koncernbalancen.

Når koncernbalancen er udarbejdet, opstilles denne ofte i kontoform, analogt med opstillingen af en almindelig status. En sådan opstilling

vil i reglen kun være nødvendig og hensigtsmæssig, såfremt koncernbalancen skal offentliggøres (eller forelægges en bank som grundlag for kreditydelse).

En sådan koncernbalance, opstillet i kontoform, bør være ret specificeret. Såfremt der er tale om en vertikalt opbygget koncern, vil det f. eks. ofte være hensigtsmæssigt at opføre de enkelte selskabers faste anlæg, maskiner etc. for hvert selskab for sig, foruden totalsummerne. Minoritetsinteresser bør heller ikke opføres med en samlet sum, men specificeres på »andel i aktiekapital«, »andel i reserver« og »andel i årets gevinst«.

For at læseren skal få det fulde udbytte af en koncernbalance, bør denne være ledsaget af de enkelte selskabers regnskaber (status og driftsregnskab) samt af en *koncernberetning*, hvoraf det bl. a. bør fremgå:

1. Hvorledes koncernen er opbygget, herunder angivelse af omfanget af intern aktiebesiddelse samt omfanget af interne garantier og andre eventualforpligtelser.

2. Hvorledes koncernbalancen er udarbejdet, herunder en udførlig kommentar til, hvorledes forskydningerne mellem enkeltelskabernes balancer og koncernbalancen er opstået (bl. a. hvorledes det interne salg har indvirket på de enkelte selskabers resultater).

3. Hvorledes en eventuel koncern-good-will er fremkommet, og hvad den egentlig betyder.

4. 7. Bevægelsesbalance som supplement til koncernbalancen.

En bevægelsesbalance kan beskrives som en systematisk opstillet oversigt over ændringerne i aktiver og passiver fra den ene statusdag til den følgende.

Hvorledes en sådan bevægelsesbalance opstilles, skal ikke diskuteres udførligt her. Der er i virkeligheden blot tale om en bekvem opstilling af de tal, man kan læse af årets indgående og udgående balance, eventuelt yderligere opdelt og suppleret med forskellige oplysninger. Såfremt en virksomhed er stor og kompliceret, kan det allerede være vanskeligt at skabe sig et overblik over virksomhedens status og driftsregnskab, og end mere kompliceret bliver dette for en større koncern. Her kan en bevægelsesbalance være hensigtsmæssig såvel i forbindelse med årsopgørelse som ved kortperiodiske opgørelser, hvis man (i reglen kun til internt brug) ønsker en let overskuelig oversigt over forskydninger i likviditets- og formueforhold.

Da bevægelsesbalancen ikke indeholder vurderinger af aktiver og passiver, men i stedet vurderinger af forskydningerne i disse inden for regnskabsperioden, opstår der i reglen ikke så store vanskeligheder ved sammenligninger mellem koncernselskaberne, når denne sker på grundlag af bevægelsesbalancen. Der er ganske vist stadig et subjektivt element i denne balanceopstilling, men normalt vil usikkerheden i forbindelse med dette subjektive element være mindre, når man blot skal bedømme *variationernes* størrelse inden for en regnskabsperiode.

Som allerede antydnet, er bevægelsesbalancen imidlertid blot et supplement, der i reglen kun benyttes til internt brug. En udførlig gennemgang af bevægelsesbalancens opstilling såvel i koncerner som i selvstændige selskaber findes i Dr. W. Bauers artikel i *Zeitschrift für Handelswissenschaftliche Forschung* 1926.

4. 8. Specielle problemer.

4. 81. Biselskaber i udlandet.

Når biselskaber i udlandet skal medtages i koncernbalancen, opstår der ofte vanskeligheder. Ofte stilles der i udlandets lovgivning andre krav m. h. t. opstillingen af regnskabet, og for at de i afsnit 3. 2 nævnte krav om ensartethed i de forskellige koncernselskabers regnskaber kan blive opfyldt, kan det være nødvendigt, at det udenlandske biselskab fører to forskellige regnskaber eller i hvert fald omarbejder store dele af sit regnskab, før det kan benyttes til konsolideringen.

Når et udenlandsk selskab medtages i koncernbalancen, bør det endvidere undersøges, om dette selskabs reserver og gevinst er disponible for koncernen. Såfremt der er overføringsvanskeligheder på grund af devisebestemmelserne, vil det være forkert at medregne det udenlandske selskabs gevinst og reserver i koncernens tilsvarende poster, og de må i så fald opføres særskilt i koncernbalancen.

Såfremt der er kurssvingninger for det pågældende lands valuta, opstår det problem, i hvilken grad sådanne kurssvingninger skal påvirke koncernens årsresultat. Her må man som en første tilnærmelse foreslå, at let realisable aktiver (indestående i bank m. v., debitorer, varelager, alm. varegæld m. m.) kursreguleres *inden* opstillingen af koncernbalancen, hvorved man lader kurssvingningen få indflydelse på koncernresultatet for disse posters vedkommende. Derimod må kurssvingninger holdes uden for driftsresultatet for så vidt angår sådanne posteringer som faste anlæg og langfristet gæld. Kurssvingningernes virkning må for disse poster føres direkte over reserverne.

4. 82. Når man vil finde koncernens årsresultat ved hjælp af koncernbalancen, er der en faldgrube, som man må være opmærksom på. I eksemplet i afsnit 4. 1 var der indregnet intern avance kr. 568.0000 i varelagrene. Dette beløb fradrog vi i koncernens årsresultat, men der kan tænkes tilfælde, hvor dette ikke er korrekt; såfremt nemlig en del af disse varer allerede var på lager ved regnskabsårets *begyndelse*, skal den dertil svarende interne gevinst ikke fradrages i årsresultatet, men i reserverne, idet det i virkeligheden er tidligere års gevinst, som burde korrigeres. Kun de interne gevinster, som er beregnet ved leveringer i det pågældende regnskabsår, skal fradrages i årsresultatet.

Dette problem vil normalt kun opstå, såfremt det er første gang, der opstilles koncernbalance.

4. 83. Koncernbalancer med »virkelige værdier«.

Som anført i afsnit 3. 2 må man kræve en vis kontinuitet i koncernbalancens opstilling. Det kan derfor være påkrævet, at man undertiden opstiller en koncernbalance på grundlag af en særlig vurdering af aktiver og passiver — uafhængig af disses vurdering i de enkelte selskabers regnskaber. I særdeleshed kan en sådan opstilling give uventede resultater efter en periode med væsentlige forandringer i prisniveauet.

5. *Koncern-driftsregnskab.*

5. 1. Principperne for opstilling af koncern-driftsregnskabet er analoge med principperne for koncernbalancens opstilling. Koncern-driftsregnskabet skal være et driftsregnskab for koncernen som helhed, og det skal derfor kun omfatte koncernens transaktioner med koncernfremmede, hvorimod alle interne transaktioner skal elimineres.

En koncern-balance kan udarbejdes, uden at man af den grund behøver at udarbejde koncern-driftsregnskab. I koncern-balancen behøver man kun at eliminere *de* fortjenester, som ikke er realiserede; og dette kan gøres ved, at man i koncern-balancen vurderer varelageret i de forskellige koncern-selskaber til indkøbspris (eller fremstillings»pris«) exclusive interne gevinster. For at udarbejde et koncern-driftsregnskab må derimod også elimineres alle *realiserede* interne gevinster, som jo udlignes automatisk i koncern-balancen.

For at få koncern-omsætningen med fremmede frem i driftsregnskabet må man imidlertid gå endnu videre og eliminere *al* intern omsætning og interne overførsler.

I vertikale koncerner er det imidlertid ofte uden mening at sammenarbejde driftsregnskaberne til et koncern-driftsregnskab; i reglen kan

man der begrænse sig til en total overskudsopgørelse for koncernen (som eventuelt kan foretages udelukkende på grundlag af koncernbalancen).

5.2. Principielt kunne man kræve, at alle interne leveringer skulle ske uden beregning af gevinst. Men såfremt man ønsker at benytte de enkelte selskabers regnskaber til en bedømmelse af disses rentabilitet, kan denne metode ikke benyttes. Specielt i vertikale koncerner kan det være nødvendigt, at man beregner interne fortjenester af hensyn til driftskontrollen. Såfremt man nemlig foretager interne afregninger på grundlag af de enkelte selskabers »egenpris«, kommer hele fortjenesten til at ligge på det sidste led. Ved afregning til markedspriser (så godt som de nu kan fastsættes), bliver derimod de efterstående selskaber i rækken stillet som ved fri konkurrence, og selskabernes driftsresultat bliver altså ikke så stærkt påvirket af de særlige finansielle og juridiske koncernforhold. Men når der beregnes fortjeneste ved interne leveringer (f. eks. i flere led efter hinanden), vil det ofte være nødvendigt at føre et dobbelt sæt posteringer, det ene sæt inklusive interne fortjenester, det andet sæt exclusive sådanne interne fortjenester. I hvert fald må det være et minimumskrav, at alle interne leveringer føres på særlige konti.

Når man skal opgøre det *enkelt* selskabs driftsregnskab, vil dette ofte være påvirket af de interne transaktioner på en sådan måde, at det ikke udviser selskabets rentabilitet. Nogle enkelte af de faktorer, der kan gøre sig gældende, skal her nævnes:

1. Som ovenfor nævnt kan internt varesalg med avanceberegning betyde, at overskud eller underskud flyttes fra det ene selskab til det andet.

2. Rabatter og dekorter kan anvendes til samme formål.

3. Hovedselskabet pålægger undertiden biselskaberne andel i fællesomkostninger. Det er ofte meget vanskeligt at fastslå, hvorvidt denne andel er rimelig eller kun har til formål at flytte over- eller underskud.

4. Tilsvarende kan forrentning af interne mellemværender benyttes til at flytte resultatet fra et selskab til et andet.

Hvis man ønsker at kombinere et koncern-driftsregnskab med en korrigerende af de enkelte selskabers driftsresultater, således at de enkelte selskabers rentabilitet klarlægges hver for sig, kan det derfor kræve et meget betydeligt arbejde.

Litteraturliste til foranstående artikel:

- O. Sillén:* Studier i Svensk Företagsekonomi 1946, afsnittet »Koncernbalanser — En elementär handledning» p. 169.
- H. Hjerno Jeppesen:* Om Koncerner og Koncernregnskaber, Revision og Regnskabsvæsen, 1946 og 1947.
- Håndbog i Regnskabsvæsen, red. af Palle Hansen (1952), Tage Andersens afsnit om koncernregnskaber p. 459—481.
- Hages Haandbog, 6. udg., Bind I, Palle Hansens afsnit om regnskabsvæsen p. 282—286.
- Handbok i Redovisning, red. af Palle Hansen og Harald Bernström (Sthlm. 1953), Sandor Asztély's afsnit om koncernredovisning p. 437—478.
- Företagsekonomisk Handbok Bd. I, p. 739—744
- Lexikon des kaufmännischen Rechnungswesens, udg. af Karl Bott (1940), artiklen: Konzernbilanz.
- Sv. Pählgren:* Koncernredogörelse enligt den nya aktiebolagslagen, Affärsökonomi 1946.
- Sigurd Löfgren:* Koncernbalansräkning enligt nya Aktiebolagslagen, Affärsökonomi 1946.
- W. Bauer:* Die Bewegungsbilanz und ihre Anwendbarkeit insbesondere als Konzernbilanz, Zeitschrift für Handelswissenschaftliche Forschung 1926.
- K. Berg:* Konsolidierte Bilanzen in Amerika, Zeitschrift für Handelswissenschaftliche Forschung 1927.
- O. Oberst:* Beitrag zur Frage der Konzernbilanz, Zeitschrift für Handelswissenschaftliche Forschung 1930.
- H. Dinkelbach:* Das Wesen und Aufbau der industriellen Konzernbilanz, Zeitschrift für Handelswissenschaftliche Forschung 1941.
- O. Oberst:* Konzernbilanz und Wirtschaftsprüfer, Die Betriebswirtschaft 1933.
- E. Kosiol:* Grundfragen der Konzernbilanzierung, Die Betriebswirtschaft 1938.

I den anførte artikel af Sillén er opgivet yderligere litteratur, hvortil de læsere kan henvises, som måtte få brug for en mere omfattende behandling af den bogføringstekniske side af koncernregnskaberne.